

Секція 2

АНАЛІТИКА СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР

Наталія СУПРУН

*Доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник
відділу економічної історії Державної установи «Інститут економіки та
прогнозування Національної академії наук України»,
Київ, Україна
suprunnataliia@gmail.com*

АКСІОЛОГІЧНИЙ БАЗИС ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Сьогодні, поки ще триває війна, розв'язана росією, науковці та експерти зі всього світу розробляють різні сценарії і стратегії повоєнної відбудови. Щоб обрати оптимальну стратегію українське суспільство має спочатку згенерувати модель України майбутнього і визначити на яких цінностях вона має ґрунтуватися. На тлі війни, яка є насамперед війною за цінності, саме визначення суспільноприйнятних візії та цінностей, що сформуєть аксіологічний фундамент моделі майбутнього, має стати першим кроком у виборі стратегії відбудови.

Сьогодні перед Україною постає вибір із як мінімум двох різних моделей:

– моделі минулого – довоєнної України, якій були притаманні цінності корупції, абсентеїзму, фрірайдерства, інституційної невизначеності. Саме ця модель суспільних відносин серйозно ослабила інституційну спроможність держави і значною мірою уможливила цю війну. Очевидно, що Україна платить сьогодні надзвичайну високу ціну не за те, щоб зберегти та відродити цю неефективну модель;

– водночас, на наших очах народжується нова модель майбутнього, яка кристалізується на цінностях солідаризму, соціальної відповідальності та прагнення до свободи.

Основою ціннісної платформи моделі, що формується, є прагнення до свободи, яка реалізується не лише в політичних, а й в економічних формах. В основу моделі економіки, що всі роки незалежності будувала Україна покладено принципи неолібералізму, тобто економічної свободи. Економічним виміром свободи є конкурентний ринок, саме який, за твердженням Фрідріха Гайєка, забезпечує реальну свободу вибору і

свободу економічних дій. Відтак цінність свободи має стати наріжним каменем розбудови моделі майбутнього.

Цінності мають розглядатися не лише як набір норм і правил суспільної взаємодії, а й як нематеріальний актив економіки. У період, коли нематеріальні активи мають подекуди вищу економічну вартість, ніж матеріальні, одним із першочергових завдань відбудови є формування та укорінення позитивних суспільних цінностей. Сьогодні завдяки своїй волі до свободи та високому рівню соціальної згуртованості, Україна в рази збільшила свій репутаційний капітал, що дозволило отримати колосальну підтримку та ресурси зі всього світу.

Однією із базових цінностей, яку сьогодні демонструє українське суспільство на всіх рівнях прийняття рішень є соціальна відповідальність (СВ) як влади, такі і бізнесу та окремих громадських ініціатив. Проявлена українським суспільством відповідальність за майбутнє у критичний момент національної історії є свідченням сформованого та високоморального суспільства, що сьогодні формує порядок денний не лише на полі бойових дій, а й у світовій політиці загалом.

Активне формування інституту соціальної відповідальності бізнесу в останні десятиліття стало одним із важливих трендів суспільного розвитку міжнародних ринків. Спираючись на залучення широкого кола осіб та використання «колективного розуму», соціальна відповідальність спроможна генерувати швидкі та ефективні рішення, які відповідають очікуванням більшої частини суспільства. Своєю чергою, це сприяє зміцненню соціального капіталу як ресурсу суспільного поступу та зростанню вартості особливого виду активів – т.зв. стосункових активів, які формуються в результаті колективної взаємодії та спільного використання суспільством інших специфічних нематеріальних активів – інформації, знань, брендів.

У час, коли точиться брудна і брехлива гібридна війна, в якій інформація стає зброєю, Україна просто зобов'язана активно використовувати інформацію як зброю як проти ворога, так і для донесення правди усьому світу. При цьому суспільно-важлива інформація, попри всі обмеження воєнного часу, не повинна приватизовуватись окремими гравцями, що мають доступ до «пульту», і асиметрично подаватися суспільству у зручному для окремих бенефіціарів ракурсі. Сьогодні, коли Україна стала світовим брендом, неприпустимо приватизувати цей актив в інтересах окремих груп стейкхолдерів. Важливо створити та задіяти прозорі механізми, щоб цей актив працював навіть не на користь держави як інструменту влади, а всієї української спільноти,

яка боронить свою країну і тим самим забезпечує саму можливість її майбутнього існування.

Як свідчать сучасні тенденції розвитку СВ у міжнародній практиці бізнесу, системна реалізація її принципів та стратегій сприяє збільшенню соціального та організаційного потенціалу урядових та бізнес-структур, позитивно впливаючи при цьому на зростання соціальної згуртованості та соціального капіталу суспільства. В контексті євроінтеграційного курсу України розвиток цінностей соціальної відповідальності уможлиблює створення рамкових умов для пришвидшеної адаптації ефективних стандартів європейської ділової та бізнесової практики (відкритості, прозорості, підзвітності) у вітчизняному інституційному середовищі, а тому запровадження норм СВ може розглядатися як алгоритм послідовних заходів для інтеграції України у європейський соціально-економічний простір.

Відтак суспільні цінності мають розглядатися як економічний ресурс, як нематеріальний актив моделі майбутнього, формування яких повинно бути у фокусі постійної уваги суспільних наук.

Історичний досвід країн яким вдалося успішно вирішити завдання повоєнної відбудови, свідчить, що ключовою складовою успіху реформ у всіх випадках була науково обґрунтована модель майбутнього. Найбільш яскравим прикладом є повоєнна відбудова Німеччини, що розпочалась з деконструкції нацистської командно-адміністративної системи та розбудови принципово нової моделі господарювання – соціальної ринкової економіки. Ця модель була розроблена науковцями т. зв. Фрайбурзької школи економіки на засадах ордолібералізму, що спирався на забезпечення державою свободи реалізації приватної ініціативи та умов для розвитку конкурентного ладу. Відтак побудова цієї нової моделі була можлива лише через тотальну лібералізацію економіки. Тобто, саме вибір моделі майбутнього є першим кроком у розробленні сценарію відбудови.

Лише після узгодження генерального напрямку та аксіологічного базису інституційної трансформації можливе формування стратегії, що має спиратись на такі підходи:

- макроекономічний аналіз наявних можливостей, ресурсів та обмежень
- визначення стратегічних пріоритетів економічної політики на основі
- прогнозування потенційних точок та механізмів розвитку
- ранжування та пріоритезацію стратегічних цілей

Алгоритм розроблення стратегії повоєнної реконструкції має виглядати так:

- визначення візії і узгодження цінностей на основі широкого публічного обговорення,
- розроблення моделі майбутнього в експертному середовищі,
- а вже потім – визначення стратегії повоєнної відбудови з фокусом на деконструкції нефективної моделі і конструюванні нової на основі нового суспільного договору.

При цьому стратегування повинно враховувати інтереси і очікування не тільки зовнішніх стейкхолдерів, від яких ми певною сьгодні мірою залежимо, а насамперед повинно узгоджуватися з очікуваннями українських громадян, руками яких буде провадитись ця трансформація і яким доведеться жити у цій новій моделі. Історичний досвід свідчить, що ефективність відбудовних процесів залежить не лише від вибору моделі відновлення, а й від досягнутого суспільного консенсусу щодо візії, стратегії та пріоритетів розбудови майбутнього країни на основі широкого соціального діалогу. Так, Японія при розробленні стратегії повоєнної реконструкції вперше застосувала принцип «загальнонаціональної згоди», згідно з яким до стратегування залучається широке коло фахівців – представників профільних урядових структур, науково-дослідних організацій, експертів та великого бізнесу. Тісна взаємодія різних груп впливу уможливило узгодження різновекторних суспільних інтересів та вироблення компромісних стратегій розвитку та має позитивний вплив на послідовність реформ і політичну стабільність.

Історичний досвід успішних країн, що ефективно реалізували національні стратегії відбудови, використавши ресурсну підтримку міжнародних партнерів, показує, що виграли ті реформатори, котрі спирались на забезпечення національних інтересів і орієнтацію на довгострокові результати.

Вікторія НЕБРАТ

*Доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу економічної історії Державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України»,
Київ, Україна
nebrat@nas.gov.ua*

ЦІННІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Серед демократичних цінностей, які визначатимуть спроможність Української держави забезпечити свою стійкість і перспективу, однією з